

Harandsha R. J. Father and doctor Ivan Chernyak, a priest of surreptitious GCC in conditions the prism of a struggle against the communist regime

Life and activity of greco-catholic priests are investigated and analysed in the conditions of persecution by the communist regime, by the example of father and doctor Ivan Chornyak. Attention is accented on the major stages of his religious service. A courage, heart-whole and endurance in striving against totalitarian regime are emphasized in this work. Main sources of research are the materials of State Historical Archive of Lviv, father Nikolay Pristaj's materials, especially his "History of Lviv Theological academy", copies of documents, and also interviews with persons, who were acquainted with a father Chornyak.

Keywords: Greco-catholic Church, communist regime, Greek Catholic Theological Seminary, Lviv Theological academy, KGB.

УДК 94(477); 28(477)

В. В. Островський

УЧАСТЬ ЗІНОВІЯ КРАСІВСЬКОГО В ПРОЦЕСІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ТА УТВЕРДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Стаття розглядає релігійні вияви суспільно-політичної діяльності українського націоналіста Зіновія Красівського (1929–1991). Вперше на основі опрацювання різновидових джерел реконструйовано факти участі З. Красівського в легалізації та утвердженні Української греко-католицької церкви. Зокрема, розкрито зусилля, яких він докладав для захисту прав вірян УГКЦ під час катакомбного періоду її історії і скасування рішення Львівського собору 1946 р. Також докладно описано виявлення подвижництва Зіновія Красівського з метою відродження й гідного існування греко-католицької церковної організації в незалежній Україні.

Ключові слова: Зіновій Красівський, український націоналізм, український рух спротиву, Українська греко-католицька церква.

Історія Української греко-католицької церкви (УГКЦ) – славно і терниста водночас. Утворена в 1596 р. для захисту релігійних прав руського населення Речі Посполитої вона поступово стала провідною рушійною силою українського національного відродження XIX століття, зокрема, на теренах Галичини. На тих же теренах упродовж XX ст. УГКЦ живила духовні потреби учасників українського національно-визвольного руху проти австро-угорського, польського, німецького та радянського поневолення. В березні 1946 р., усвідомлюючи значущість греко-католицького християнства в житті непокірних галичан, радянська влада зліквідувала їх церковну ієрархію та розгорнула кампанію примусового навернення в православ'я, що супроводжувалася тотальними репресіями. Проте церква продовжувала діяти в «катакомбах». Її духівники й віряни прикладали неймовірних зусиль для збереження свого існування і чекали слушної нагоди, щоб легалізуватися. Активним поборником легалізації УГКЦ постав уродженець Прикарпаття, український націоналіст Зіновій Красівський.

Зіновій Михайлович Красівський (12.11.1929, с. Витвиця Долинського району Івано-Франківської області – 20.09.1991, м. Моршин Львівської області) – український політичний, громадський та літературний діяч [1; 2]. Він – активіст ОУН(б), учасник борні Української Повстанської Армії (УПА) другої половини 1940-х рр., співзасновник Українського Національного Фронту (УНФ), активіст Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (УГГ), співзасновник Української Гельсінської спілки (УГС) та Всеукраїнського політичного об'єднання «Державна самостійність України» (ДСУ), очільник Крайового Проводу ОУН(б) в Україні [3, с. 296; 4, с. 350–352]. Окрім того, З. Красівський – автор прозових та поетичних творів, серед котрих історичний роман «Байда», збірки поезій «Месник», «Невольницькі плачі», поема «Тріумф сатани» [5, с. 48]; пам'яток епістолярного жанру та публіцистики; суспільно-політичних документів. Впродовж усього життя сповідував ідеологію українського чинного націоналізму, персоніфікуючи бандерівський рух на теренах УРСР.

Участь Зіновія Красівського в процесі відновлення узаконення та утвердження УГКЦ не ставала предметом досліджень історіографів. На сьогодні взагалі відсутні окремі історичні праці, де містилися б об'єктивні характеристики діяльності цієї непересічної особистості. Його біографію описували Юрій Зайцев [6; 7; 8], Мирослав Панчук [9], Ярослав Дашкевич [10; 11]. Правда, їх розвідки стосуються лише тих епізодів, що пов'язані з УНФ. Поодинокі факти із життя З. Красівського розкривали дослідники українського опозиційного руху другої половини XX століття Володимир Баран [12], Юрій Данилюк і Олег Бажан [13], Георгій Касьянов [14], Анатолій Русначенко [15], Борис Захаров [16], Іван Гель [17]. У 2010 р. захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук Марії Якібчук «Творчість Зіновія Красівського та Ярослава Лесіва: дискурс національної ідентичності» [18]. Однак її робота, в силу галузевої спрямованості, розглядає поетичний аспект творчості З. Красівського. Оглядові публікації М. Якібчук [19; 20; 21; 22], Якова Мостепана [23; 24] та Дмитра Юсипа [25] написані в стилі публіцистики, тобто позбавлені ознак фундаментального наративу. Фахове вивчення життєпису З. Красівського розпочато Валерієм Островським [26; 27; 28]. Проте його напрацювання поки не торкалися активності українського націоналіста в царині релігії. Хочеться сподіватися, що запропонована стаття допоможе заповнити існуючу прогалину й об'єктивізує місце і роль Зіновія Красівського в літописі УГКЦ періоду середини 1970-х – 1991 рр.

Релігійне виховання відіграло важливе значення в становленні і формуванні українського націоналістичного світогляду З. Красівського. Зростаючи в побожній сім'ї греко-католиків, малий Зіновій спралою засвоював біблійні постулати, християнські традиції, долучався до відправлення церковних і етноцерковних обрядів. Він завжди згадував яскраві «урочисті Богослужіння <...> і церковні процесії» [29, с. 121] сільського міжвоєнн. В дитячій свідомості семирічного хлопчика вкарбувалася церковна місія 1936 року: «Люди ходили з процесіями, встановлювали пам'ятні хрести, а коли відправляли священників з села, то була сутичка і багато зойків і галасу» [30, с. 80]. Це свідчення демонструє напруженість релігійного розвою в умовах українсько-польського протистояння. Власне, подвижницька дієвість УГКЦ того часу стала духовним підґрунтям плекання переконань З. Красівського. Згодом на допиті в справі УНФ заарештований з-поміж інших виокремлював чинник церкви, що вплинув на його вибір ідеології українського націоналізму: «...Всі суспільні організації: церква, школа, просвіта (написання *слідчого* – О. В.) <...> намагались прищепити націоналістичні переконання» [31, арк. 277–278]. А ще пізніше підкреслював пріоритетність «високої свідомості греко-католицької церкви» [29, с. 121] у своїх світосприйняттях. Вступивши до лав ОУН(б), Зіновій Красівський тим самим увібрав і поділяв бачення Організації щодо розвитку релігійного життя в Україні.

Закладені в дитячі, юнацькі роки християнські переконання знайшли своє втілення у подальших суспільно-політичних і творчих дієвидах З. Красівського. В 1964 р. він став співзасновником й співорганізатором УНФ. Укладені ним і Дмитром Квечком програмові та видавничі матеріали Фронту, в основному, порушували проблеми українського суспільно-політичного, соціально-економічного або культурного життя, релігійного ж майже не торкалися. УНФ констатував негативне ставлення радянської влади до релігії й наголошував на вповільненому становищі церкви в УРСР. Провід УНФ декларував дотримання свобод переконань, віри й світогляду в Україні, а існування церковних структур вбачав відокремлено від держави [32, с. 55–327]. В документах і публікаціях Фронту, що написані З. Красівським, релігійна проблематика не розглядалася. Зате під час перебування у місцях карання він посилено займався духовною самоосвітою. Як наголошує М. Якібчук, «І в тюрмі, і на волі він читав Біблію» [22, с. 135], відомих теологів. Таким способом в'язень готував теоретичне підґрунтя для активних практичних вчинків у відстоюванні прав підпільної УГКЦ.

У Владимирському центрі Зіновієм Красівським написана збірка поезій «Невольницькі плачі». В збірці, а також у пізніших статтях чи виступах окреслено ставлення автора (промовця) до постаті Ісуса Христа, християнства та його значення для українського державотворення. В листі до О. Антонів, своєї другої дружини, З. Красівський писав: «Для мене Ісус Христос – тип притягальний і беззаперечний тим, що він гуманізував віру, наблизив її до людей ще більше, поставив на допомогу людині найбіднішій, найупокоренішій» [22, с. 135]. Аналізуючи поезії «Невольницьких плачів» М. Якібчук підтверджує: «Бог у З. Красівського – це втілення висоти й потуги духу» [22, с. 135]. Христова віра для нього – безапеляційне дотримання заповідей християнства: «Я не можу збагнути, чи дійсно побожна людина, якщо вона хапає вила і намагається комусь проштрикнути живіт. Християнство має свої постулати, заповіді і їх не можна порушувати» [33, с. 87]. Український націоналіст також виступав за відповідність зовнішнього вияву й внутрішнього стану душі християнина, наголошував на значному суспільно-регуляторному потенціалі християнських цінностей («Кожного найгіршого чоловіка на засадах християнства <...> можна перевиховати» [34, с. 92]). Разом з тим, толерував поліконфесійність і віротерпимість, але за обов'язковості обстоювання іншими конфесіями та віряними українських національних пріоритетів. А от відсутність набожності, з огляду З. Красівського, веде суспільство до розтління: «Аміль. Забрало людям молитов. / Розбита в друзки дошка порятунку... / Хіба осягнеш нині ситим шлунком, / Де воля, правда, істина, любов?!» [29, с. 50–51]; «якщо ми не підніmemo катехизацію, якщо ми серйозно не будемо ставитися до того людського, до чого нас кликали пророки, месії, мудреці, філософи – то ми в тій деградації тільки самі собі пошкодимо й будемо йти ще до дальшої погібелі» [35, с. 172]. Як згадували українські опозиціонери, їх побратим неодноразово говорив, що «через відродження високохристиянських принципів відродиться духовність українського народу» і «лише через духовне відродження народу може прийти його скріплення, оздоровлення» [22, с. 137]. На думку Зіновія Красівського, повернення українців до християнських традицій дорадянської доби, невіддільність релігійного, культурного, економічного, політичного факторів – безумовна запорука успішності незалежної України.

Перші практичні кроки З. Красівського у справі домагання легалізації УГКЦ зроблені в 1979 р. Тоді, ймовірно, в жовтні він долучився до лав УГГ [36, с. 88]. Пишучи заяву про вступ, майбутній правозахисник чітко окреслив свою роль у Групі: «Я особливо зажурений станом Греко-Католицької Церкви на Україні. Цю справу я не полишу на самоті, я займуся нею зокрема і покажу цілому світові, що заборона її не тільки антиконституційна і антигуманна, а – злочинна» [37, с. 351]. Такі рядки визначали мету та зміст подальшої опозиційної діяльності Зіновія Красівського щодо оборони інтересів греко-католиків в Україні. Але його участь в УГГ виявилася нетривалою: 12 березня 1980 р. – арештований та відправлений відбувати термін покарання за вироком у справі УНФ [26, с. 36–37]. Повернувшись із заслання у листопаді 1985 р., він продовжив втілювати заходи щодо виведення УГКЦ з підпілля.

Наприкінці 1987 р. утворено Комітет захисту Української Католицької Церкви (КзУКЦ), котрий очолив Іван Гель. Комітет ставив за мету легалізацію переслідуваної комуністичним режимом церковної структури [38, с. 8]. Зіновій Красівський тісно співпрацював з КзУКЦ: постійно долучався до різноманітних акцій [39, с. 305], надавав посильну моральну чи матеріальну підтримку. Промовистий доказ його подвижництва й безкорисливості проілюстровано в одному з біографічних епізодів. У кінці вересня 1987 р. із США в Україну прибула українська опозиціонерка Марта Коломієць, яка придбала З. Красівському автомобіль «Жигулі» [40,

с. 455]. Цей автомобіль куплено на кошти Надії Світличної для полегшення побутових умов її спаралізованого брата Івана Світличного, який лікувався в Моршині і проживав у домі Зіновія [41, с. 131]. Окрім цільового призначення авто безвідмовно використовувалося на потреби УГКЦ. Як зазначає дослідник і публіцист Святослав Липовецький, З. Красівський «...майже цілодобово разом зі своїм тюремним другом о. Ярославом Лесівим <...> їздили по всій Галичині, піднімаючи людей до праці» [42]. Цей факт підтверджує відомий опозиціонер Євген Сверстюк: «Авто, яке подарували пану Зеновієві <...> виконувало плян на 200 відсотків. Кого він тільки не возив, куди він тільки не їздив!» [43, с. 109]. Загалом, оцінюючи зусилля З. Красівського, витрачені на користь греко-католицької громади, Є. Сверстюк зазначає: «Можна сказати з певністю, що засновники УНФ Зеновій Красівський і Ярослав Лесів були живим нервом відродження української греко-католицької церкви. <...> У них не було днів і годин відпочинку. В'язні, вони стали сумлінням Церкви» [43, с. 109]. Оцінку Є. Сверстюка доповнює Мирослав Маринович: «Бачачи, що Церква упосліджена, скривджена більшовицьким режимом, він (Зіновій Красівський – О. В.) прагне їй допомогти» [44, с. 87–88]. В цілому, як і інші співучасники КзУКЦ, З. Красівський допомагав збирати підписи під вимогами відновлення УГКЦ; готував для українських або західних засобів масової інформації письмові, аудіо- чи відеодокази існування широкої підтримки Церкви, свідчення про репресії щодо неї з боку радянської влади; співорганізовував скликання та проведення масових богослужінь, чисельних політико-релігійних заходів.

7 липня 1988 р. у Львові, під час проведення народного зібрання, проголошено створення УГС. Її співзасновниками виступили В'ячеслав Чорновіл, Михайло Горинь, Левко Лук'яненко і Зіновій Красівський [45, арк. 228–229]. Перед започаткуванням Спілки сформовано її керівні органи: Виконавчий Комітет (ВК) й Всеукраїнську Координаційну Раду (ВКР) [46, с. 17], до котрих увійшов З. Красівський із функціями одного з трьох секретарів [46, с. 17, 22; 47, арк. 33; 48, арк. 176]. Він також взяв участь в укладанні «Декларації принципів УГС» – засадничого документа, що окреслював стратегічні й тактичні лінії організації [46, с. 17, 25]. В «Декларації» чітко визначалося ставлення до релігії та греко-католицької церкви в Україні: «УГС відстоює необмежені права віруючих на створення релігійних громад свого віросповідання, виступає за легалізацію Української греко-католицької та відновлення розстріляної Української автокефальної православної церкви...» [49, с. 56]. Це твердження солідаризувало погляди УГС і З. Красівського, спрямовувало його дієві старання на домагання визнання законного розвитку українського греко-католицького християнства.

Влітку 1988 р. відзначалося тисячоліття Хрещення Русі-України. Урочистості стали нагодою, щоб оприлюднити наявну проблему УГКЦ у СРСР. Тому в середині липня делегація українських греко-католиків виїхала в Москву, де зустрілася з офіційними представниками Ватикану, очолюваними кардиналом Агостіно Казаролі. Делегація складалася з 10 осіб, серед яких владики Павло Василик і Софрон Дмитерко; отці Микола і Григорій Сімкайли, Михайло Гаврилів; миряни Іван Гель, Зіновій Красівський, Ольга Горинь [50]. Зустріч мала велике значення, адже Москву змусили звернути увагу на становище і проблеми УГКЦ. Участь Зіновія Красівського в перемовинах – свідчення його впливовості та значущості в історії Церкви

Потуги багатьох українських опозиціонерів, церковних ієрархів, громади, прикладені для легалізації УГКЦ, не пропали на марно. 28 листопада 1989 р. Рада у справах релігій при Раді Міністрів УРСР проголосила заяву, за котрою греко-католики отримували можливість реєструвати свої громади [39, с. 308]. Церква вийшла з катакомб. Її подальше існування потребувало адекватної праці в нових умовах. Зіновій Красівський один із перших усвідомив необхідність зміни характеру релігійного чину в Україні. Відтепер належало розбудовувати церковні інституції, налагоджувати співжиття з іншими релігійними громадами в Україні, утверджувати християнські цінності поміж українцями, свідомість яких упродовж десятиліть спотворювалася атеїстичною пропагандою.

В кінці 1989 – упродовж 1990 рр. З. Красівський проявляв надзвичайну громадську дієвість. Жодне із резонансних народних зібрань, що відбувалися на теренах Стрийського та інших районів Львівської області, не обходилося без його участі. Майже в усіх своїх виступах він порушував питання релігійної тематики. З-поміж них – місце християнської моралі в житті людини, взаємовідносини церкви і вірянина, церкви і держави, значущість священницької місії тощо. Щодо останнього, то З. Красівський повсюдно засуджував вияви дволикості серед священників. З цього приводу М. Маринович зазначає: «...Він досить часто скептично оцінював поведінку священників. <...> Це був унікальний чоловік, який умів бачити тверезими очима усіх довкола, в тому числі й священників, але робив висновки зовсім не такі, як це робить багато людей у наш час. <...> У людей спостерігається традиційна реакція: побачив лукавство – відштовхнувся, відмежувався від нього. І що ж робить пан Зенко? А він бачить те лукавство – і робить стільки для Церкви, як ніхто інший з мирян» [44, с. 87–88]. Станлення Зіновія Красівського до УГКЦ і релігії в Україні відображалися в його політичних поглядах і вчинках.

8 квітня 1990 р. постало Всеукраїнське політичне об'єднання «Державна самостійність України». Його співзасновником, ініціатором видання друкованих органів став З. Красівський [51, с. 43]. Він же виявився співідеологом ДСУ, програма котрої затверджена вже після смерті співавтора – 22 грудня 1991 р. [52, с. 15]. В документі гарантувалися: «Повна свобода і рівноправність усім віросповіданням та вільне відправлення ними своїх культів. Відродження традицій української церкви, як центру духовності культури, освіти» [52, с. 10]. Засновані З. Красівським газета «Заграда» та журнали «Українські проблеми» й «Український політичний дайджест. Огляд преси. Додаток до журналу “Українські проблеми”» також мистили чимало публікацій релігійної тематики. Вона розкривалася з позицій українського націоналізму, адже члени ДСУ вважали себе продовжувачами традицій ОУН(б). Очоливши осередок ДСУ в Стрийщині, Зіновій Красівський вживав усіх необхідних заходів із розбудови церковних структур греко-католицьких громад, намагався налагодити їх співіснування з діючими християнськими церквами в краї. Отже, від початку 1990-х рр.,

долучившись до політичного процесу, він у своїх діях перейшов від заходів оборони прав УГКЦ до заходів її утвердження в майбутній незалежній державі.

Утвердження УГКЦ в Україні передбачало відновлення й налагодження її, принаймні, довоєнної всеохопної інфраструктури. Саме тому Зіновій Красівський заходився допомагати відроджувати монастирський побут греко-католицьких ченців. Ще в 1911 р. у с. Гошів Долинського району Івано-Франківської області за благословення митрополита Андрея Шептицького засновано згромадження Сестер Пресвятої Родина [53]. Після виходу Церкви з підпілля Сестри намірилися збудувати в Гошеві власний монастир. Володіючи даром переконувати і схиляти до себе людей, З. Красівський у 1991 р. умовив керівництво Болехівського лісокомбінату передати монахиням необхідну земельну ділянку [54; 55]. Він також сприяв у виготовленні плану забудови [56], жертвував на зведення монастиря особисті заощадження. (Натомість Сестри намірилися облаштувати в одній із майбутніх споруд келію для доживання жертводавцем останніх його днів [57].) Згодом Зіновій Красівський придбав приміщення для закладання Сестрами Пресвятої Родина українського національно-культурного центру в м. Моршин Львівської області [54]. За те послушниці доглядали його після перенесеного інсульту упродовж липня–вересня 1991 р. Вони ж стали свідками останніх хвилин його подиху [58]. Зіновій Красівський відійшов у вічність через місяць після ухвалення Верховною Радою УРСР «Акта проголошення незалежності України».

Об'єктивізуючи місце і роль Зіновія Красівського в процесі легалізації та утвердження УГКЦ, варто зазначити, що за весь нетривалий життєвий шлях український націоналіст ніколи не зраджував своїх переконань. Україна, її незалежність повсякчас зоставалися для нього незмінними ідеалами й цінностями. На похороні Зіновія його побратим, о. Я. Лесів, сказав: «...Впродовж усього свого життя він був вірний своєму народові, своїй Церкві, нашій Україні. <...> Покірний раб Божий Зеновій багато трудився для того, щоб наша Українська Греко-Католицька Церква вийшла з катакомб...» [59, с. 10]. Ці слова є високою оцінкою внеску З. Красівського в історію України та УГКЦ. У час катакомбного існування Церкви З. Красівський всіляко обстоював права її вірних і домагався скасування рішення Львівського собору 1946 р. Після виходу УГКЦ з підпілля Зіновій Красівський намагався зробити щонайбільше корисних справ для відродження та достойного утвердження греко-католицької церковної організації в незалежній Україні.

Джерела та література

1. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Івано-Франківська область : У двох книгах. – Книга перша / Упорядник, автор передмови Л. Вардзарук. – Івано-Франківськ : Місто–НВ, 2004. – С. 930.
2. Encyclopaedia of Ukraine. Volume II. G–K / Edited by Volodymyr Kubijovič. – University of Toronto Press, 1988. – P. 657–658.
3. Енциклопедія історії України : у 10 т. / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 2008. – Т. 5 : Кон–Кю. – 2008. – 568 с.
4. Рух опору в Україні : 1960–1990. Енциклопедичний довідник / Передм. Осипа Зінкевича, Олеся Обертаса. – К. : Смолоскип, 2010. – С. 350–352.
5. Українська Літературна Енциклопедія : В 5 т. / Редкол. : І. О. Дзевєрін (відп. ред.) та ін. – К. : «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1995. – Т. 3 (Т. 1 – 1988, А – Г, Т. 2 – 1990, Д – К) : К – Н. – 496 с.
6. Зайцев Ю. Ідея і чин Українського національного фронту / Юрій Зайцев // Воля і Батьківщина. – 1997. – № 2. – С. 26–35.
7. Зайцев Ю. Український Національний Фронт у боротьбі за волю України / Юрій Зайцев // Воля і Батьківщина. – 2007. – № 1–2. – С. 19–57.
8. Зайцев Ю. Український національний фронт у русі опору 60-х років / Юрій Зайцев // Воля і Батьківщина. – 1995. – № 1. – С. 5–22.
9. Панчук М. Від УВО–ОУН до УНФ : єдність і спадкоємність українського націоналістичного підпілля / Мирослав Панчук // Воля і Батьківщина. – 2005. – Число 4–5 (23–24/39–40). – С. 43–49.
10. Дашкевич Я. Новий етап розвитку української політичної думки (Сторінками «Волі і Батьківщини» (1964–1966)) / Ярослав Дашкевич // Український Національний Фронт : Дослідження, документи, матеріали / Упоряд. М. В. Дубас, Ю. Д. Зайцев. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – С. 48–54.
11. Дашкевич Я. Постаті : Нариси про діячів історії, політики, культури / 2-ге вид., виправл. й доповн. / Я. Дашкевич. – Львів : Львівське відділення ІУАД ім. М. Грушевського НАНУ / Літературна агенція «Піраміда», 2007. – 808 с.
12. Баран В. К. Україна після Сталіна : Нарис історії 1953–1985 рр. / В. К. Баран. – Львів : МП «Свобода», 1992. – 124 с.
13. Данилюк Ю. З., Бажан О. Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.) / Ю. З. Данилюк, О. Г. Бажан. – К. : Рідний край, 2000. – 616 с.
14. Касьянов Г. Незгодні : українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років / Георгій Касьянов. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.
15. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні : середина 1950-х – початок 1990-х років / Анатолій Русначенко. – К. : Видавництво імені Олени Теліги. – 1998. – 720 с.
16. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987) / [Борис Захаров] / Харківська правозахисна група; Худож.-оформлювач Б. Захаров. – Харків : Фоліо, 2003. – 144 с.
17. Гель І. Виклик системі : український визвольний рух другої половини ХХ століття / Ред. та упор. І. В. Єзерська; Центр досліджень визвольного руху. – Львів : Часопис, 2013. – 392 с.
18. Якібчук М. В. Творчість Зеновія Красівського та Ярослава Лесіва : дискурс національної ідентичності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / М. В. Якібчук – Л., 2010. – 20 с.
19. Якібчук-Боринська М. З батьківської хати – у невільничий світ. Зеновій Красівський : життя і творчість / Марія Боринська-Якібчук // Визвольний шлях. – 1995. – Жовтень. – Річник XLVIII. – Кн. 10 (571). – С. 1237–1254.
20. Якібчук-Боринська М. З батьківської хати – у невільничий світ. Зенон Красівський : життя і творчість. (Продовження, 2) / Марія Боринська-Якібчук // Визвольний шлях. – 1995. – Листопад. – Річник XLVIII. – Кн. 11 (572). – С. 1369–1383.
21. Якібчук-Боринська М. З батьківської хати – у невільничий світ. Зеновій Красівський : життя і творчість. (Закінчення, 3) / Марія Боринська-Якібчук // Визвольний шлях. – 1995. – Грудень. – Річник XLVIII. – Кн. 12 (573). – С. 1499–1504.
22. Якібчук М. В. І в храм свободи увійти. Творчість Зеновія Красівського та о. Ярослава Лесіва : дискурс національної ідентичності / М. В. Якібчук. – Коломия : ВПТ «Вік», 2011. – 192 с.

23. Мостепан Я. Зеновій Красівський (1929–1991) [Багатоліт. в'язень рад. концтаборів, поет та мислитель] / Яків Мостепан // Визвольний шлях. – 2001. – Вересень. – Річник 54. – Кн. 9 (642). – С. 66–77.
24. Мостепан Я. Зеновій Красівський / Яків Мостепан // Українські проблеми. – 1994. – № 3 (7). – С. 94–102.
25. Юсип Д. Зіновій Красівський. Сторінками життя і творчості / Дмитро Юсип. – Івано-Франківськ: Видавництво «Нова Зоря», 1999. – 96 с.
26. Островський В. «Невольницькі» дієвиави Зіновія Красівського в мемуарних та усноісторичних інтерпретаціях / Валерій Островський // Мандрівець. – 2011. – № 3. – С. 29–39.
27. Островський В. Роль Зіновія Красівського в діяльності Українського Національного Фронту / Валерій Островський // Галичина. – 2010. – № 17. – С. 191–201.
28. Островський В. Формування українського націоналістичного світогляду Зіновія Красівського / Валерій Островський // Мандрівець. – 2010. – № 2. – С. 38–45.
29. Красівський З. Невольницькі плачі / Зіновій Красівський. – Брюссель: Видавництво «Література і мистецтво», 1984. – 144 с.
30. Історія Витвиці в документах і спогадах / [передм. та післясл. Ольги Витвицької]. – [Б. м.: б. в.], 1992. – 119 с.
31. Архів управління Служби безпеки України в Івано-Франківській області. – Спр. 7536 П. Уголовное дело № 64 по обвинению Квецко Дмитрия Николаевича, Красивского Зиновия Михайловича, Дяк Михаила Дмитриевича, Кулынин Василия Ивановича в преступлениях, предусмотренных ст. ст. 56 ч. 1 и 64 УК Украинской ССР в 14 томах. – Т. 3. – 437 арк.
32. Український Національний Фронт: Дослідження, документи, матеріали / Упоряд. М. В. Дубас, Ю. Д. Зайцев. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2000. – 680 с.
33. Красівський З. Дорогі друзі! [Виступ під час створення Стрийського осередку Всеукраїнського політичного об'єднання «Державна самостійність України» (21 лютого 1991 р., м. Стрий, Львівська обл.)] / З. Красівський // Українські проблеми. – Число 2. – 1991. – С. 85–88.
34. Красівський З. Дорогі брати і сестри! [Слово при закладанні пам'ятника Олексі Гасину–«Лицарю» (с. Конюхів, Львівська обл.)] / З. Красівський // Українські проблеми. – Число 2. – 1991. – С. 92–93.
35. Красівський З. «Я народився у 1929 році...» [Виступ на творчому вечорі (20 липня 1991 р., м. Миколаїв, Львівська обл.)] / [Зіновій Красівський] // Жага і терпіння. Зеновій Красівський у долі українського народу / Упорядники Р. Коваль, В. Рог. – К.: Діокор, 2005. – С. 167–175.
36. Українська Громадська Група сприяння виконанню Гельсінських угод: [В 4 т.] / Харківська правозахисна група. – Харків: Фоліо, 2001. – Т. 1.: Особистості / Упорядник Є. Ю. Захаров; Ред. Л. Богомаз; Худож.-оформлювач Б. Ф. Бублик. – 2001. – С. 193–202.
37. Заява Красівського Зіновія Михайловича (Львівська область, Стрийський район, с. Моршин, вул. Миру, 11, кв. 3) // Українська Гельсінська Група. 1978–1982. Документи і матеріали / Упорядкував і зредагував Осип Зінкевич. – Торонто–Балтимор: Українське Видавництво «Смолооскип» ім. В. Симоненка, 1983. – С. 350–351.
38. Даниленко В. М., Смольницька М. К. Шлях до незалежності: громадські рухи й суспільні настрої в УРСР другої половини 1980-х рр. / В. М. Даниленко, М. К. Смольницька // Український історичний журнал. – 2011. – № 4 (499). – Липень–серпень. – С. 4–22.
39. Бублик Т. Т. Участь греко-католицького мирянства у русі за легалізацію УГКЦ на прикладі діяльності комітету захисту УКЦ (середина 1980-х – початок 1990-х рр.) / Т. Т. Бублик // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – Вип. XXXII. – С. 302–309.
40. Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах / Упорядник і головний редактор Олесь Шевченко. – К.: Видавництво «Ярослав Вал», 2012. – 814 с.
41. Сили застою на позовах з правдою (Огляд двоюбою журналу «Український вісник» з офіційною пропагандою) // Український вісник: громадський літературно-художній та суспільно-політичний журнал, орган Української Гельсінської Спілки. – 1988. – Випуск 11–12 (об'єднаний). – Січень–березень [Передрук Закордонного Представництва Української Гельсінської Спілки. – Нью-Йорк, 1989]. – С. 117–207.
42. Липовецький С. Він мав дух без кайданів / Святослав Липовецький // Шлях перемоги. – 2008. – № 48. – С. 7.
43. Сверстюк Є. Добросердий лицар у старому панцирі / Євген Сверстюк // Українські проблеми. – 1995. – № 1. – С. 108–111.
44. Маринович М. «Ним у всьому керувала любов...» / Мирослав Маринович // Українські проблеми. Політичний журнал. – 1992. – № 4. – С. 87–90.
45. Галузевий державний архів Служби Безпеки України (Далі – ГДА СБУ). – Ф. 16. Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР. – Оп. 14 (1990 р.). – Спр. 8. – Арк. 228–232.
46. Лук'яненко Л. До історії Української Гельсінської Спілки // Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах / Упорядник і головний редактор Олесь Шевченко. – К.: Видавництво «Ярослав Вал», 2012. – С. 7–64.
47. ГДА СБУ. – Ф. 16. Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР. – Оп. 14 (1990 р.). – Спр. 5. – Арк. 33–34.
48. ГДА СБУ. – Ф. 16. Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР. – Оп. 14 (1990 р.). – Спр. 8. – Арк. 177–178.
49. Басараб М. Українська Гельсінська Спілка в Закарпатті / Михайло Басараб. – Ужгород: СМП «Вісник Карпат», 2006. – 68 с.
50. Інтерв'ю з Гелем І. А., 1937 р. нар., с. Кліцко, Городецький р-н, Львівська обл. Запис 25.06.2003, м. Київ, інтерв'юери В. Кіпіані, В. В. Овсієнко [Електронний ресурс] / В. Кіпіані, В. В. Овсієнко // Web-сайт / Харківська правозахисна група / Дисидентський рух. – Режим доступу: <http://archive.khpg.org/index.php?id=1348418185>. – Назва з титул. екрану.
51. Політичні партії в Україні: Інформ.-довід. вид. / Редкол. М. М. Рябець та ін. – К.: Центральна виборча комісія, 2001. – 360 с.
52. Статут і програма ДСУ [Машинопис. Оригінал]. – Київ–Львів, 1992. – 15 с. // Експозиція краєзнавчого музею «Верховина» міста Стрий Львівської області.
53. Дмитришин А. Згромадження Сестер Пресвятої Родина / А. Дмитришин // Свобода. – 1996. – Рік С III. – Число 60. – 28 березня. – С. 3.
54. Ісаєвич О. Сестри Пресвятої Родина в Україні / Ольга Ісаєвич // Свобода. – 1995. – Рік С II. – Ч. 7. – 13 січня. – С. 2.
55. Дідюк І. Монастир у Гошеві на три чверті вже збудований / Іван Дідюк // Свобода. – 2000. – Рік С VII. – Число 11. – 17 березня. – С. 15.
56. Ольшанівська Б. Спорудження монастиря в Гошеві продовжується / Боженя Ольшанівська // Свобода. – 1998. – Рік С V. – Число 23. – 4 грудня. – С. 12.

57. Інтерв'ю з Ковалем Р. М., 1959 р. нар., м. Горлівка, Донецька обл. Запис 18.02.2010, м. Київ, інтерв'юєр Островський В. В. / В. В. Островський // Особистий архів Островського В. В. – Ф 1. Суспільно-політична діяльність Зіновія Красівського (1929–1991). – Оп. 1. – Спр. Усноісторичні матеріали. – 4 арк.
58. Інтерв'ю з Меленем М. О., 1929 р. нар., с. Фалиш, Стрийський р-н, Львівська обл. Запис 03.02.2000, м. Моршин, Львівська обл., інтерв'юєр Овсієнко В. В. [Електронний ресурс] / В. В. Овсієнко // Web-сайт / Харківська правозахисна група / Дисидентський рух. – Режим доступу : <http://archive.khpg.org/index.php?id=1131630150>. – Назва з титул. екрану.
59. Соколівська Л. «Україно, дозволь за тебе вмерти...» (репортаж з похорону) / Л. Соколівська // Українські проблеми. Політичний журнал. – 1991. – Ч. 2. – С. 9–12.

Островский В. В. Участие Зиновия Красивского в процессе легализации и утверждения Украинской греко-католической церкви

Статья рассматривает религиозные проявления общественно-политической деятельности представителя украинского националистического движения: повстанца, диссидента, правозащитника, литератора Зиновия Красивского (1929–1991). Впервые обобщенные разнородные исторические источники: архивные материалы, свидетельства очевидцев, работы ученых раскрывают факты участия украинского националиста в процессе легализации и утверждения Украинской греко-католической церкви. В частности, детализированы усилия З. Красивского, которые он прилагал для защиты прав верующих УГКЦ во время ее подпольного существования и отмены решения Львовского собора 1946 г. Подробно представлены проявления созидательной деятельности Зиновия Красивского с целью возрождения и достойного существования греко-католической церковной организации в независимой Украине.

Ключевые слова: Зиновий Красивский, украинский национализм, украинское движение сопротивления, Украинская греко-католическая церковь.

Ostrovskiy V. V. Participation of Zinovi Krasivskiy in the process of legalization and establishment of the Ukrainian Byzantine-rite Catholic Church

The article deals with the problem of the religious displays of social and political activity of the representative of the Ukrainian nationalistic movement: insurgent, dissident, human rights activist, man of letters Zinovi Krasivskiy (1929–1991).

Firstly, historical sources of different forms were used in the article: archival materials, eyewitness accounts, works of scientists. They reconstruct the facts of activities of Zinovi Krasivskiy in the process of legalization and establishment of the Ukrainian Byzantine-rite Catholic Church. In particular, the article describes the efforts of Z. Krasivskiy that he put to protect the rights of believers of the Ukrainian Byzantine-rite Catholic Church during its secrete existence and to abolish the resolution of the Lviv Cathedral of 1946. The author presented in detail the creative activity of Z. Krasivskiy in order to revive the Ukrainian Byzantine-rite Catholic Church organization in independent Ukraine.

Keywords: Zinovi Krasivskiy, the Ukrainian nationalism, the Ukrainian oppositional movement, the Ukrainian Byzantine-rite Catholic Church.

УДК 94(477.83/.86):271:28

О. Д. Маслій

ЖІНОЧЕ ЧЕРНЕЦТВО ГАЛИЧНИНИ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА СТАЛІНСЬКИХ РЕПРЕСІЙ (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.)

У статті досліджується ліквідація жіночих монастирів Української Греко-Католицької Церкви сталінським тоталітарним режимом на території західних областей Української РСР. Основну увагу приділено висвітленню ставлення державного керівництва СРСР до чернечих спільнот після насильницького «возз'єднання» УГКЦ з Російською Православною Церквою. Автор описує процес закриття монастирів, ув'язнення і заслання монахинь у тюрми і табори в останні роки сталінського керівництва.

Ключові слова: «возз'єднання», монастир, репресії, УГКЦ, черниці

У другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. прийшов час важких випробувань для Української Греко-Католицької Церкви (далі – УГКЦ). Сталінський партійно-тоталітарний режим спробував позбавити Церкву, яка впродовж століть відігравала важливу роль у громадському і духовному житті Галичини, найважливішого – права на існування. Протягом 1946–1989 рр. УГКЦ була, по суті, найбільшою нелегальною Церквою, водночас найчисленнішою в Радянському Союзі християнською спільнотою, представники якої, незважаючи на переслідування і заборони, зберігали відданість своїй релігійній конфесії, чинили опір радянській системі [1, с.4]. Складовою інституцією Церкви було чернецтво, яке своїми витоками на українських землях сягає ще XI ст. З утвердженням радянської влади, що пропагувала войовничий атеїзм, українське монашество зазнало репресій, ув'язнення і заслання.

У сучасній історичній науці окремі розвідки про ліквідацію чернечих спільнот у контексті історії Церкви зробили Олег Турій, Ярослав Глистюк, Богдан Боцюрків, Ярослав Стоцький, Ігор Андрухів, о. Петро